

Jernej Kosi, Kako je nastala slovenska nacija
Počeci slovenskog nacionalnog pokreta u prvoj polovici XIX. stoljeća
Zagreb: Srednja Europa, 2019., 241 str.

Knjiga je prijevod djela tiskanog 2013. godine na slovenskom jeziku pod naslovom *Kako je nastal slovenski narod. Začetki slovenskega nacionalnega gibanja v prvi polovici 19. stoletja*. U slovenskoj je znanstvenoj javnosti knjiga zapažena i izazvala je polemike jer je dovela u pitanje neke ključne ocjene o oblikovanju slovenskoga nacionalnog identiteta koje se mogu postaviti i kad se radi o oblikovanju drugih nacionalnih identiteta, napose kod srednjoeuropskih nacija. Naime, istražujući – kao što je formulirano i u naslovu knjige – kako je nastala slovenska nacija, autor zapravo postavlja pitanje *kada* je nastala slovenska nacija.

Autor ističe da historiografija u prikazima cjelovite povijesti srednjoeuropskih nacija konstruira predodžbu, ustvari mit o kontinuitetu identiteta od etnija doseljenih u ranom srednjem vijeku do novovjekovnih nacija. To je slučaj, ističe autor, i s prikazima slovenske povijesti, kako u cjelovitim znanstvenim djelima o slovenskoj povijesti, tako i u školskim udžbenicima koji su u nadležnosti tijela državne uprave i u javnim nastupima političara. Međutim, ističe autor, nacije su fenomen modernog društva i nastale su u sklopu društvene diferencijacije staleških društava, pri čemu su novi društveni slojevi afirmirali načelo slobode i jednakosti građana te suvereniteta nacije kao zajednice građana koja teži ujedinjenju u vlastitoj državi.

U definiranju fenomena nacije autor se oslanja napose na istraživanja Ernesta Gellnera, Benedicta Andersona i Erica Hobsbawma, prema kojima je nacija – za razliku od lokalnih zajednica – „zamišljena zajednica“, tj. zajednica koja okuplja osobe koje nisu u izravnom kontaktu. Ona je, prema tim autorima, zamišljena kao „politička zajednica“ istodobno „ograničena i suverena“, a nacionalne ideologije „izmišljaju tradiciju“ smještajući početke nacije u daleku prošlost. Nacionalno načelo, konstatira autor, afirmirala je Francuska revolucija iz 1789. godine kojom je građanstvo preuzelo postojeću državu i manifestiralo načelo građanskog, političkog nacionalizma prema kojemu su svi građani Francuske Francuzi. S druge strane, u Srednjoj Europi nacije su se oblikovale prema drugačijem načelu. Autor se osvrće na prilike u Habsburškoj Monarhiji i njezinoj zapadnoj, austrijskoj polovici, na kojoj su tekli procesi oblikovanja nacija koje su bile podijeljene u više upravnih jedinica, te su se one oblikovale prema načelu etnolingvističkog nacionalizma

koje je identitet nacije temeljilo na zajednici jezika. Tom je području pripadala i slovenska nacija, koja je predmet autorovih istraživanja i koja se oblikovala prema tom modelu. U knjizi autor istražuje jezične prilike na slovenskom prostoru do sredine 19. stoljeća i utvrđuje da u tom razdoblju još nije postojao jedinstveni slovenski književni jezik. Zbog toga zaključuje da slovenska nacija kao zajednica (u Andersonovu smislu) nije postojala prije druge polovice 19. stoljeća, tj. prije početka preporodnog pokreta iniciranog 1848. godine i njegove afirmacije jedinstvenog slovenskog standardnog jezika te načela nacionalnog suvereniteta. Izričito konstatira: „Slovenaca kao zajednice ljudi na određenom povijesno, jezično, kulturno i geografski povezanom teritoriju, koji uz to imaju i zajedničku svijest, u prvoj polovici 19. stoljeća sasvim sigurno nema.“ (str. 42)

Već podnaslovom svog djela autor je pokazao da se namjerava baviti počecima slovenskog nacionalnog pokreta do sredine XIX. stoljeća, tj. pripremnim razdobljima preporodnog pokreta koja traju do početka revolucionarnih kretanja u Habsburškoj Monarhiji u ožujku 1848. godine. To je, prema periodizaciji nacionalnih pokreta kod malih europskih naroda Miroslava Hrocha na koju se poziva, ustvari početna faza nacionalnih pokreta, odnosno pripremno razdoblje preporodnog pokreta u kojoj djeluje skupina intelektualaca koji proučavaju jezik, kulturu i povijest svoga naroda, ali je njihov utjecaj u društvu ograničen. Autor svoj tekst završava najavom početka slovenskog preporodnog pokreta 1848., kada svoj nastup najavljuje skupina aktivista s jasnim kulturnim i političkim programom koja će postupno širiti svoj utjecaj na šire društvene krugove.

Autor prati povijest slovenskog književnog jezika, a početak njegova oblikovanja stavlja na djelatnost Primoža Trubara i tiskanje njegova prijevoda Novog zavjeta (1582.), koji je pisan na kranjskom (dolenjskom) narječju te je postavio temelje slovenskog književnog jezika. Međutim u drugoj polovici 18. stoljeća, u vrijeme vladavine Marije Terezije i Josipa II., širenjem osnovnog školstva na zemaljskim narječjima i tiskanjem udžbenika na tim narječjima došlo je do oblikovanja lokalnih književnih varijanta. Od vremena Francuske revolucije, koja je afirmirala nacionalno načelo, započela su i na slovenskom prostoru kretanja koja su težila oblikovanju jedinstvenoga književnog jezika za čitav slovenski prostor, ali se postavljalo pitanje na kojem ga narječju utemeljiti. Osnovu za početak kretanja prema konačnom rješenju položila je, prema autoru, Kopitarova gramatika tiskana 1808. godine temeljena prije svega na kranjskom narječju.

Karakteristično je, međutim, da Kopitar u naslovu svog djela jezik gramatike o kojoj piše ne naziva slovenskim jezikom već slavenskim jezikom pokrajina Kranjske, Koruške i Štajerske (*Grammatik der slawischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark*, 1808.). Naime, postavljalo se pitanje imena te nacije koja je bila u proce-

su nastajanja, s obzirom na postojanje snažnih pokrajinskih identiteta. Slovensko ime bilo je prisutno samo u južnim dijelovima Štajerske i Koruške naseljenima slavenskim stanovništvom koje se tim imenom diferenciralo prema njemačkoj većini sjevernih dijelova pokrajina. Osjećaj pokrajinskog identiteta bio je napose snažan u Kranjskoj s najbrojnijim slavenskim stanovništvom, te je i jezik nazivan kranjskim. No, u razdoblju s kraja 18. i početka 19. stoljeća počinje se i tu rabiti slovensko ime kao ime za jezik i etnik. Autor nalazi da je ime „Slovenija“ za čitav prostor slovenskog etnika prvi put spomenuto u privatnoj korespondenciji 1810. No, autor to ne smatra manifestacijom nacionalizma, odnosno nacionalnog osjećaja, jer se ograničava na jezični identitet, a ne sadrži i shvaćanje po kojemu se nacionalna i politička jedinica moraju podudarati. Zbog toga autor ni jezikoslovce i književnike poput Kopitara i Prešerna u prvoj polovici 19. stoljeća ne smatra nositeljima slovenske nacionalne ideje. Za nadilaženje pokrajinskih identiteta i „ilirske“ orijentacije dijela inteligencije te jačanje poimanja o jedinstvenom slovenskom etničkom identitetu smatra zaslužnim prije svega Bleiweisove *Kmetijske in rokodelske novice* koje su počele izlaziti 1843. i stekle publiku u svim slovenskim pokrajinama. No, sve to autor smatra samo „pretpoviješću“ slovenskog nacionalnog pokreta.

Početak preporodnog pokreta autor stavlja u vrijeme nakon izbivanja revolucionarnog pokreta u Beču u ožujku 1848. Znakom koji je označio početak preporodnog pokreta i oblikovanja slovenske nacije autor smatra objavljivanje programatskih tekstova kapelana u Celovcu Matije Majara objavljenih od ožujka do svibnja 1848. Napose ističe njegov letak pod naslovom *Kaj Slovenci terjamo? (Što mi Slovenci tražimo?)*. U svojim tekstovima Majar zahtijeva ujedinjenje slovenskih zemalja u političku cjelinu koju naziva Slovenijom, traži sazivanje slovenskog sabora, odašiljanje slovenskih zastupnika u parlament svih austrijskih zemalja, uvođenje slovenskog kao službenog jezika u škole i urede te raskid veza Austrijskog Carstva s Njemačkim Savezom.

Tekst svoje knjige autor završava konstatacijom da je „slovenski nacionalni pokret do sredine 19. stoljeća bio prije svega u nastajanju“ i zaključuje: „A tek od 1848. godine nadalje u povijesnim izvorima možemo pratiti proces stvarnog konstituiranja moderne slovenske nacije.“

Knjiga je doprinos poznavanju procesa oblikovanja slovenske nacije, ali i otvara brojna pitanja kao naprimjer je li predodžba u djelima o cjelovitoj slovenskoj povijesti o kontinuitetu slovenske povijesti od doseljenje Slavena u ranom srednjem vijeku do suvremenosti samo povjesničarska konstrukcija i mit ili je suvremena slovenska nacija u svoj identitet ugradila i neke elemente iz svoje daleke „pretpovijesti“.

Nikša STANČIĆ